

ตัวชี้วัดที่ 1.36 ประชาชนเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมการสุขภาพที่ดี (ร้อยละ 80)

รอบ 5 เดือนหลัง (มีนาคม – กรกฎาคม 2565)

1.1 รายงานผลการวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมการสุขภาพที่ดี ของประชาชน รอบ 5 เดือนหลัง

การสร้างการเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมการสุขภาพที่ดีของประชาชน เป็นหนึ่งในประเด็นเร่งด่วนตามแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ 1 (คนไทยศตวรรษที่ 21) และเป็นประเด็นปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุข ซึ่งกระทรวงสาธารณสุข ได้มอบหมายให้กรมอนามัย รับผิดชอบในการขับเคลื่อนงานสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน แผนประเด็นที่ 13 การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี แผนย่อย จ.13.1 การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะและการป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาวะ จากการสำรวจสถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพของคนไทย ปี 2562 พบว่า คนไทยมีคะแนนเฉลี่ยของความรอบรู้ด้านสุขภาพร้อยละ 65 จัดอยู่ในระดับที่ไม่เพียงพอต่อการเข้าถึง เข้าใจ ทบทวนซักถาม และตัดสินใจปรับพฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเอง (วิมล โรมา และคณะ, 2562) สอดรับกับข้อมูลจากงานวิจัยของ (DeWalt et al., 2004) พบว่า บุคคลที่มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่ำจะส่งผลต่อการใช้ข้อมูล การเข้ารับบริการสุขภาพ การดูแลโรคภัยไข้เจ็บด้วยตนเอง รวมถึงการป้องกันโรคต่าง (DeWalt et al., 2004) มีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาสุขภาพตั้งแต่อายุยังน้อย มักจะมีสุขภาพแยกว่า หรือป่วยหนักจนต้องเข้ารับการรักษาโรงพยาบาลมากกว่า (NAAL, 2003) ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มสูงขึ้น (WHO, 2009) ต้องพึ่งพาบริการทางการแพทย์และยารักษาโรคที่มีราคาแพง ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพโดยรวม เนื่องจากรัฐต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศจำนวนเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ข้อมูลจากรายงานของคณะกรรมการวิชาการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) ระบุว่าจนถึงปีพ.ศ. 2553 ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพรวมมีจำนวนสูงถึง 392,368 ล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล โดยงบประมาณด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีจำนวนเพียง 40,288 ล้านบาทต่อปีเท่านั้น

จึงเป็นประเด็นท้าทายในการพัฒนาประเทศ หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการที่ต้นเหตุของปัญหาดังกล่าว โดยการนำแนวคิดเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพไปใช้ในการสร้างความเปลี่ยนแปลง อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลและระบบสุขภาพโดยรวม เนื่องจากการพัฒนาด้านสภาวะแวดล้อมและสังคมขาดความสมดุล ประเทศชาติจะเสียโอกาสในการสร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างที่ควรจะเป็น และในที่สุดประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศจะไม่สามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้ กรมอนามัย จึงเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างความรู้ให้ประชาชนเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมการสุขภาพที่ดี

ด้านผลผลิตและผลลัพธ์ของการดำเนินงานแสดงผลผลิตผลลัพธ์ระดับ C, T และ Le

จากข้อมูลของประชากรมีการเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ปี 2561-2564 อ้างอิงจากข้อมูล การรายงานระบบเฝ้าระวังการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่าประชากรมีการเข้าถึง เข้าใจ พฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (Trends) ได้แก่ มารดาที่ตั้งครรภ์รับรู้ความเสี่ยงของการตั้งครรภ์ทุกครั้งที่มาฝากครรภ์ อยู่ที่ร้อยละ 75.78, 70.74, 62.92 และ 73.8 ค่าเป้าหมายที่ได้รอบ 6 เดือน แรก คือ 64.42 ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายระดับประเทศที่กำหนด ไว้ร้อยละ 70 โดยเมื่อเปรียบเทียบ (comparisons) กับ ปี 2564 พบมารดาที่ตั้งครรภ์มีการรับรู้ความเสี่ยงของการตั้งครรภ์ทุกครั้งที่มาฝากครรภ์ และยังมีแนวโน้มมีภาวะเสี่ยงขณะตั้งครรภ์สูงขึ้น ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่พบ มารดาขณะตั้งครรภ์มีการเสียชีวิตขณะตั้งครรภ์มากขึ้น จากข้อมูล สำนักส่งเสริมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข สรุปลง 6 เดือนหญิงตั้งครรภ์ติดเชื้อ COVID-19 สะสม 4,778 คน เสียชีวิต 78 คน ส่วนใหญ่อยู่ในกทม.-ปริมณฑล และ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ส่วนทารกในครรภ์เสียชีวิต 46 คน พบหญิงตั้งครรภ์ 95% ไม่ได้ฉีดวัคซีน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งการสร้างความรอบรู้ให้ประชาชนเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี

(Level) ดังรายละเอียดในตาราง

ส่วนมารดาหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยุค 6 เดือน อยู่ที่ร้อยละ 57.79 และ 62.07 ซึ่งมีค่าเป้าหมายระดับประเทศที่ ร้อยละ 50 โดยเมื่อเปรียบเทียบ (comparisons) กับ ปี 2564 พบมารดา หลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยุค 6 เดือนมากขึ้น (Level) ดังรายละเอียดในตาราง

เด็กวัยเรียนวัยรุ่นมีพฤติกรรมกรรมการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง อยู่ที่ร้อยละ 35.34 และ 40.45 ซึ่งมีค่า เป้าหมายระดับประเทศที่ ร้อยละ ≥ 80 โดยเมื่อเปรียบเทียบ (comparisons) กับ ปี 2564 พบเด็กวัยเรียน วัยรุ่นเริ่มมีความรู้ความเข้าใจ ของการคุมกำเนิดที่ถูกต้องมากขึ้น (Level) แต่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย ระดับประเทศที่กำหนดไว้ดังรายละเอียดในตาราง

วัยทำงานมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ อยู่ที่ร้อยละ 20.8 และ 35.2 ซึ่งมีค่าเป้าหมาย ระดับประเทศที่ ร้อยละ 30 โดยเมื่อเปรียบเทียบ (comparisons) กับ ปี 2564 พบ วัยทำงานมีพฤติกรรม สุขภาพที่พึงประสงค์มากขึ้น (Level) ดังรายละเอียดในตาราง

ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ อยู่ที่ร้อยละ 37.8 และ 50.0 ซึ่งมีค่าเป้าหมาย ระดับประเทศที่ ร้อยละ 50 โดยเมื่อเปรียบเทียบ (comparisons) กับ ปี 2564 พบ ผู้สูงอายุมีพฤติกรรม สุขภาพที่พึงประสงค์มากขึ้น (Level) ดังรายละเอียดในตาราง

ดังนั้นการสร้างความรู้ด้านสุขภาพ ให้ประชาชนเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีจึงมี ความสำคัญยิ่ง เพื่อส่งผลให้ประชาชนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึง ประสงค์และสามารถป้องกันและลดโรคที่สามารถป้องกันได้ เกิดเป็นสังคมบ่มเพาะจิตสำนึกการมีสุขภาพดี สูงขึ้น

ตารางแสดง ร้อยละของประชาชนเข้าถึง เข้าใจ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี

พฤติกรรมสุขภาพ	เกณฑ์	ค่าเป้าหมาย (ร้อยละ)			
		2565/1	2564	2563	2562
1.มารดาที่ตั้งครรภ์รับรู้ความเสี่ยงของการตั้งครรภ์ทุกครั้งที่มาฝากครรภ์	70	64.42	73.8	62.92	70.74
2. มารดาหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนครบ6เดือน	50	20.10	62.14	62.07	57.79
3.เด็กวัยเรียนวัยรุ่นมีพฤติกรรมกรมการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง	≥80	40.05	40.45	40.01	35.34
4.วัยทำงานมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์	30	34.45	44.5	35.2	20.8
5.ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์	50	30.40	54.42	50.0	37.8

1.1.1 รายงานการทบทวนความรู้งานวิชาการ วิจัย ที่นำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์การเข้าถึง เข้าใจมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของประชาชน

การปรับพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน จำเป็นต้องมี 6 ทักษะความรู้ด้านสุขภาพ (health literacy skills) เพื่อใช้ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ เข้าใจเนื้อหาสาระทั้งในรูปแบบตัวหนังสือ และเสียงที่ได้ยินจากการพูดคุยหรือช่องทางอื่นๆ และสามารถสื่อความหมายให้คนที่เกี่ยวข้องเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (Linda Squiers , Susana Peinado , Nancy Berkman, Vanessa Boudewyns & Lauren McCormack. 2012.) และบุคคลต้องทราบว่าจะค้นหาข้อมูลข่าวสารหรือรับทราบสถานการณ์ของปัจจัยเสี่ยงและผลกระทบของปัจจัยดังกล่าวได้จากที่ไหนแหล่งใดในชุมชนบ้าง บุคคลต้องสามารถอ่านและสรุปความเพื่อทำความเข้าใจคำศัพท์และเนื้อหาสาระจากเอกสารที่อ่านได้อย่างถูกต้อง และเนื่องจากข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ด้านสุขภาพ มักเผยแพร่ผ่านการพูดคุยกันระหว่างคนหรือกลุ่มคนในชุมชน บุคคลจึงต้องสามารถสื่อสารได้ทั้งเชิงรุก (พูดให้ข้อมูล อภิปราย ให้ข้อเสนอแนะ และต่อรอง) และเชิงรับ (ฟังอย่างตั้งใจเพื่อทำความเข้าใจ) (Squiers L, Peinado S, Berkman N, Boudewyns V, McCormack L.2012.) เมื่อบุคคลมีความรู้ด้านสุขภาพแล้ว สถาบันต่างๆ ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา สถานบริการสาธารณสุข สถานประกอบการ องค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่นและภาคประชาชนควรส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมสุขภาพ มีนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อการสร้างเสริมความรู้ด้านสุขภาพสถานบริการสาธารณสุขมีระบบบริการสร้างความรู้ด้านสุขภาพที่มีคุณภาพการพัฒนาองค์กร/บุคคลต้นแบบสร้างความรู้ด้านสุขภาพ การพัฒนาระบบเฝ้าระวังสุขภาพ ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและการตอบโต้ความเสี่ยง และการพัฒนากำลังคนให้เป็นนักปรับพฤติกรรมสุขภาพที่เป็นมืออาชีพเพื่อเป็นที่ปรึกษาและCoachการสร้างสุขภาวะที่ดีให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัย (สภาพัฒนาฯ, 2564.value chain แผน จ.13.1)

สำหรับบุคลากรสาธารณสุขได้มีงานวิชาการ วิจัย ที่นำมาใช้สร้างความรอบรู้ สำหรับประชากรทุกกลุ่มวัยดังนี้

1. มารดาที่ตั้งครรภ์ : คู่มือการดูแลผู้ตั้งครรภ์ แนวใหม่ https://borc.anamai.moph.go.th/web-upload/24xe82d9421a764bd38b31a4171c44f37a6/tinymce/KPI/2565/KPI1_36/L2/1KPI1-36_2-2-3.pdf

2. มารดาหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ : คู่มือเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ https://borc.anamai.moph.go.th/web-upload/24xe82d9421a764bd38b31a4171c44f37a6/tinymce/KPI/2565/KPI1_36/L2/1KPI1-36_2-2-1.pdf

3. เด็กวัยเรียนวัยรุ่น การคุมกำเนิดในสตรีวัยรุ่น https://borc.anamai.moph.go.th/web-upload/24xe82d9421a764bd38b31a4171c44f37a6/tinymce/KPI/2565/KPI1_36/L2/1KPI1-36_2-2-7.pdf

4. วัยทำงาน : แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพวัยทำงานที่พึงประสงค์ https://borc.anamai.moph.go.th/web-upload/24xe82d9421a764bd38b31a4171c44f37a6/tinymce/KPI/2565/KPI1_36/L2/1KPI1-36_2-2-6.pdf

5. ผู้สูงอายุ : สมุดบันทึกสุขภาพ ผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ https://eh.anamai.moph.go.th/web-upload/10x2f8665bc5c6742a30312c81435ca284e/202201/m_news/33518/207917/file_download/7dc90c0368663c51b2fdfeabc3a88a7d.pdf